

Marta Bogdanowicz

Kwestionariusz rozpoznawania specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu – klasa III

Opracowanie statystyczne – Karol Karasiewicz

Uczeń: Wiek:

Szkoła podstawowa: Klasa:

Miejscowość: miasto duże miasto małe wieś Okres badania: wrzesień październik

Lp.	Stwierdzenie dotyczące umiejętności dziecka – początek klasy III	Ocena: od 5 (bardzo dobra) do 1 (niedostateczna)	Wskazówki pomocne przy dokonywaniu oceny	Ocena (liczba ocen bardzo dobrych –5)	Oceniane funkcje i umiejętności
1.	Dziecko jest sprawne w czynnościach samoobsługowych.	5 4 3 2 1	Należy zapytać rodziców i zaobserwować podczas codziennych zajęć, posługiwania się przyborami szkolnymi, ubierania, jedzenia (np. czy dziecko posługuje się nożem i widelcem, zapina zamek błyskawiczny).		Motoryka mała – sprawność ruchowa rąk (1–4)
2.	Sprawnie wycina.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować, zapytać rodziców.		
3.	Chętnie i sprawnie wykonuje zadania wymagające manipulacji drobnymi elementami.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować, zapytać rodziców, czy chętnie, szybko i sprawnie tworzy modele obiektów, konstrukcje na przykład z klocków, puzzli.		
4.	Poprawnie używa różnych narzędzi graficznych.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas pisania i rysowania, czy dziecko prawidłowo trzyma ołówek (pióro, długopis, pędzel), czy kontroluje nacisk.		
5.	Jest sprawne ruchowo: szybko biega, wspina się, dobrze wykonuje ćwiczenia gimnastyczne.	5 4 3 2 1	Należy zapytać rodziców, zaobserwować podczas przerw w lekcjach, zajęć WF-u.		Motoryka duża – sprawność ruchowa całego ciała i równowaga (5–8)
6.	Dobrze utrzymuje równowagę na przykład chodzi po wąskim krawężniku, próbuje zrobić „jaskółkę”.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas przerw, zajęć WF-u, czy dziecko próbuje stać na jednej nodze, unosząc do tyłu drugą nogę i ręce wzdłuż ciała („jaskółka”).		
7.	Skacze na jednej nodze (gra w klasy, gumę, skacze na skakance).	5 4 3 2 1	Należy zapytać rodziców, zaobserwować podczas przerw, zajęć WF-u.		
8.	Jeździ szybko i sprawnie na pojazdach dla dzieci.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować oraz zapytać rodziców, czy dziecko szybko i sprawnie jeździ na przykład na rowerze, hulajnodze, rolkach, nartach.		
9.	Dostrzega drobne braki na obrazkach.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować, zapytać rodziców.		Funkcje wzrokowo-przestrzenne (9–11)
10.	W szeregu elementów wskazuje jeden inaczej położony.	5 4 3 2 1	Należy przygotować takie zadanie i zaobserwować, jak dziecko je wykonuje.		
11.	Pamięta i nie myli kształtu i położenia cyfr i liter w przestrzeni.	5 4 3 2 1	Bez błędnie rozpoznaje i pisze cyfry i litery o podobnym kształcie (np. t – l – ł) oraz podobne, lecz inaczej położone w przestrzeni (np. 6–9, m – n, p – b – d – g).		
12.	Lubi rysować i robi to sprawnie. Rysunki są bogate w szczegóły.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować, zapytać rodziców, przejrzeć zeszyty i prace plastyczne dziecka.		Koordynacja wzrokowo-ruchowa (12–13)
13.	Pisze kaligraficznie, mieści się w liniaturze.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować, przejrzeć zeszyty dziecka.		
14.	Poprawnie wymawia wszystkie głoski.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować, zapytać rodziców. Trzeba zapisać, które głoski dziecko wymawia niepoprawnie.		Funkcje słuchowo-językowe (14–22)
15.	Poprawnie wymawia złożone słowa.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować, zapytać rodziców, jak często dziecko przekręca słowa.		
16.	Rozróżnia pary słów, które różnią się jedną głoską w śródgłosie (np. kody – koty) i określa tę różnicę.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas zabaw językowych. Nauczyciel prosi dziecko, aby wskazało pary słów, które różnią się jedną głoską (w środku wyrazu) i podało tę różnicę (np. głoski d – t w parze słów kody – koty).		
17.	Poprawnie dokonuje analizy i syntezy głoskowej długich słów.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować podczas lekcji, zabaw językowych, czy dziecko potrafi wydzielić wszystkie głoski w długich słowach, we właściwej kolejności oraz czy potrafi wiele głosek połączyć w słowo.		
18.	Szybko wymienia znane nazwy.	5 4 3 2 1	Potrafi szybko wymieniać na przykład imiona chłopców, nazwy zwierząt.		
19.	Przekształca słowa, dodając określoną sylabę przed każdą sylabą słowa lub ją usuwa.	5 4 3 2 1	Należy ocenić podczas zabawy „Mowa kaczek”: potrafi zakodować na przykład imiona, dodając sylabę ka (np. Zosia – kaZokasia) oraz je dekodować, usuwając tę sylabę sprzed sylab (np. kaFrakaneK – FraneK).		

Lp.	Stwierdzenie dotyczące umiejętności dziecka – początek klasy III	Ocena: od 5 (bardzo dobra) do 1 (niedostateczna)	Wskazówki pomocne przy dokonywaniu oceny	Ocena (liczba ocen bardzo dobrych -5)	Oceniane funkcje i umiejętności
20.	Przekształca słowa, na przykład przez usunięcie głoski w środku wyrazu, dodanie głoski, zastąpienie jednej inną tak, aby powstało nowe słowo.	5 4 3 2 1	Należy ocenić, czy dziecko potrafi dokonywać operacji na słowach: tworzyć słowa po usunięciu z niego jednej głoski ze środka wyrazu (np. <i>Powiedz drama, ale nie mów głoski „r”</i>), jej dodaniu (np. <i>Powtórz słowo drga, ale w środku jako trzecią wstaw głoskę o</i>) albo zastąpieniu inną (np. <i>Powiedz Magda, ale zamiast głoski g powiedz głoskę Ń</i>).		
21.	Potrafi szybko nazywać wskazywane elementy na obrazku.	5 4 3 2 1	Należy ocenić, czy dziecko szybko wymienia nazwy elementów na obrazku.		
22.	Domyśla się, co znaczą słowa o zmienionej kolejności głosek i sylab.	5 4 3 2 1	Należy ocenić podczas zabawy, gdy nauczyciel podaje słowo o przestawionych sylabach na przykład <i>ponik kolny, karny czotek, chysek litrusek</i> .		
23.	Ma ustaloną dominację ręki i oka.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować i zapisać, którą ręką dziecko rysuje, którym okiem patrzy przez dziurkę w papierze, lub dziurkę od klucza.		Lateralizacja czynności ruchowych (23)
24.	Umie wskazać prawą i lewą stronę w schemacie ciała osoby znajdującej się na przeciwko.	5 4 3 2 1	Należy zaobserwować, czy dziecko poprawnie wskazuje prawą i lewą rękę, nogę, oko u osoby znajdującej się na przeciwko.		Orientacja w przestrzeni – w kierunkach lewo/prawo (24)
25.	Potrafi długo koncentrować uwagę, mimo zakłócających bodźców.	5 4 3 2 1	Podczas zajęć szkolnych należy zaobserwować, czy dziecko potrafi dłuższy czas koncentrować uwagę mimo zakłócających bodźców, na przykład hałasu w klasie, na korytarzu.		Uwaga (25)
26.	Zna wszystkie litery alfabetu, cyfry, znaki matematyczne.	5 4 3 2 1	Podczas zajęć szkolnych należy ustalić, czy dziecko szybko przypomina sobie litery (wielkie i małe, drukowane i pisane), cyfry oraz znaki matematyczne, które ma zapisać.		Znajomość liter, cyfr, znaków matematycznych (26–27)
27.	Potrafi szybko nazywać szeregi złożone z liter i cyfr.	5 4 3 2 1	Podczas zajęć szkolnych należy sprawdzić, czy dziecko potrafi szybko nazywać szeregi złożone z liter i cyfr.		
28.	Poprawnie pisze ze słuchu zdania – tworzy prosty tekst.	5 4 3 2 1	Podczas zajęć szkolnych należy ustalić, czy dziecko potrafi poprawnie napisać dyktowane zdania (krótki tekst).		Pisanie (28–29)
29.	Samodzielnie pisze poprawnie zdania – tworzy krótki tekst. Używa poprawnych form gramatycznych.	5 4 3 2 1	Podczas zajęć szkolnych należy ustalić, czy dziecko potrafi samodzielnie i poprawnie napisać kilka zdań, które tworzą krótki tekst.		
30.	Czyta płynnie, z właściwą intonacją.	5 4 3 2 1	Podczas zajęć szkolnych należy sprawdzić, czy dziecko czyta płynnie, całymi zdaniami i z właściwą intonacją.		Czytanie (30–31)
31.	Rozumie przeczytany przez siebie tekst.	5 4 3 2 1	Podczas zajęć szkolnych należy ustalić, czy dziecko rozumie tekst, który samo przeczytało. Należy również zapytać rodziców, czy chętnie czyta krótkie teksty w książeczkach dla dzieci.		
Wynik ogólny – liczba ocen bardzo dobrych (5)					

UWAGA! Jeżeli w stwierdzeniu wymienia się dwie umiejętności, wystarczy opanowanie jednej, aby wystawić ocenę pozytywną – 3 pkt. Jeśli dziecko opanowało ją bardzo dobrze na przykład bardzo sprawnie jeździ na rowerze, można mu przyznać nawet 5 pkt.

Obliczanie wyników i ich interpretacja

1. Założenia kwestionariusza

Kwestionariusz jest przeznaczony do oceny trudności w czytaniu i pisaniu, ujawnienia ryzyka specyficznych trudności w uczeniu się: **dysleksji, dysortografii i dysgrafii**, a w niektórych przypadkach wstępnego zdiagnozowania tych zaburzeń. Te trudności powinny być dostrzeżone już w klasie I, a nawet wcześniej. Symptomy ryzyka, które je zapowiadają, dają bowiem o sobie znać w wieku poniemowlęcym i przedszkolnym. Są uwarunkowane opóźnieniem rozwoju określonych funkcji poznawczych (szczególnie językowych) i/lub ruchowych, a także ich integracji. Określenie „specyficzne” oznacza, że te trudności nie są skutkiem opóźnienia rozwoju intelektualnego ani schorzeń neurologicznych. Nie zostały spowodowane wyłącznie wadą zmysłu, zaniedbaniem środowiskowym lub dydaktycznym. Te niekorzystne czynniki mogą nasilać specyficzne trudności, lecz nie są ich przyczyną.

Założeniem przy opracowaniu kwestionariusza było stworzenie bardzo prostego narzędzia służącego nauczycielowi do przesiewowej oceny umiejętności dziecka w zakresie czytania i pisania oraz sprawności uczestniczących w nich funkcji. Przyjęto, że **nauczyciel i specjalista szkolny powinni poznawać dziecko w każdej sytuacji kontaktu z nim** – nie tylko na lekcji lub podczas zaplanowanego badania diagnostycznego. **Obserwacja zachowania, rozmowy z dzieckiem, analiza jego prac, sprawności w wykonywaniu zadań na materiale przeznaczonym do nauki szkolnej w klasie III oraz informacje przekazane przez rodziców** powinny umożliwić poznanie **mocnych stron rozwoju i utrudnień rozwojowych ucznia**, przede wszystkim w zakresie funkcji poznawczych (wzrokowo-przestrzennych, słuchowo-językowych) i ruchowych oraz ich współdziałania (integracji percepcyjno-motorycznej). Tak dokonana ocena stwarza podstawy do przewidywania, czy dziecko opanuje umiejętność czytania i pisania w tempie i stopniu określonym w podstawie programowej edukacji wczesnoszkolnej dla klas I–III. Najlepiej dokonać oceny już na początku klasy I, a następnie kontynuować obserwację i ocenę za pomocą kwestionariuszy dla klas II i III.

Proponowane narzędzie nie ma formy testu. Nie zawiera szczegółowych instrukcji dla nauczyciela ani konkretnych pomocy używanych do badania. Do kwestionariusza dołączono jedynie przykłady zadań, które pozwalają na obserwację określonego zachowania dziecka.

Kwestionariusz jest narzędziem przesiewowym. Nie wymaga indywidualnego badania, na które zazwyczaj potrzeba około 2 godzin, lecz pozwala na dokonanie szybkiej oceny uczniów całej klasy. Jeżeli nauczyciel wnikliwie obserwuje swoich uczniów, analizuje ich pracę, proponuje określone zadania, aby poznać ich możliwości, to przy okazji kontaktu z dziećmi i rodzicami szybko zgromadzi informacje potrzebne do wypełnienia kwestionariusza. **Diagnoza szkolna ma wówczas charakter procesu poznawania ucznia, a na dokonanie ostatecznej oceny wystarczy kilka minut.**

Opis metody

Kwestionariusz zawiera 31 stwierdzeń przyporządkowanych do 11 skal:

- I. Motoryka mała – sprawność ruchowa rąk (1–4)
- II. Motoryka duża – sprawność ruchowa całego ciała i równowaga (5–8)
- III. Funkcje wzrokowo-przestrzenne (9–11)
- IV. Koordynacja wzrokowo-ruchowa (12–13)
- V. Funkcje słuchowo-językowe (14–22)
- VI. Lateralizacja czynności ruchowych (23)
- VII. Orientacja w przestrzeni – w kierunkach lewo/prawo (24)
- VIII. Uwaga (25)
- IX. Znajomość liter, cyfr, znaków matematycznych (26–27)
- X. Czytanie (28–29)
- XI. Pisanie (30–31)

Każdą skalę można ocenić i analizować oddzielnie. Oblicza się też wynik ogólny dla całej skali.

2. Okres stosowania

Ocenę za pomocą kwestionariusza należy przeprowadzić po okresie adaptacji ucznia w szkole, czyli po **pierwszym lub drugim miesiącu nauki w klasie III**. Jest to również wystarczający czas na poznanie dziecka, jeśli zmieniło szkołę lub nauczyciela. W wypadku utrzymywania się u określonych uczniów zagrożenia specyficznymi trudnościami w czytaniu i pisaniu nauczyciel może je potwierdzić po roku za pomocą badania kontrolnego.

3. Obliczanie i interpretacja wyników

Na podstawie wiedzy zgromadzonej w kontakcie z uczniem i jego rodzicami nauczyciel wypełnia kwestionariusz – zakreśla przy każdym stwierdzeniu wartość od 1 do 5. Ocena 5 oznacza, że dziecko całkowicie spełnia wymagania, o których mowa w danym stwierdzeniu (ocena bardzo dobra), 4 – dziecko prawie zawsze lub w dużym zakresie spełnia podane wymagania, 3 – uczeń zazwyczaj wypełnia wymogi określone w stwierdzeniu, 2 – uczeń rzadko spełnia oczekiwane wymagania, 1 – dziecko nie spełnia wymagań.

Jeżeli w stwierdzeniu wymieniono dwie umiejętności, wystarczy, że dziecko opanuje jedną z nich, aby całość ocenić pozytywnie na 3 pkt. Jeżeli dziecko bardzo dobrze wykonuje to zadanie na przykład bardzo sprawnie jeździ na rowerze, można mu przyznać nawet 5 pkt.

Kwestionariusz posiada wstępne normy dla klasy III (początek roku szkolnego). Zostały one zamieszczone w tabelach 7 i 8.

3.1. Oceny cząstkowe kwestionariusza w poszczególnych skalach

Oceny umiejętności szkolnych ucznia, a także rozwoju jego funkcji poznawczych i ruchowych uczestniczących w czytaniu i pisaniu oraz ich integracji dokonuje się na podstawie zaznaczonych przez nauczyciela wartości od 1 do 5, odnoszących się do każdego stwierdzenia. **W zasadzie wszystkie dzieci powinny uzyskać oceny bardzo dobre (5), świadczące o pożądanym poziomie rozwoju funkcji poznawczych i ruchowych oraz umiejętności szkolnych.** Aby ocenić rozwój i funkcjonowanie ucznia w poszczególnych skalach – częściach kwestionariusza – należy **zliczyć jedynie wszystkie zakreślone wartości 5.** Wynik (sumę ocen bardzo dobrych) w **każdej skali należy przyrównać do odpowiedniej pozycji w tabeli z normami** oraz zinterpretować zgodnie ze wskazaniem: **wynik niski – przeciętny – wysoki.**

3.2. Ocena ogólna kwestionariusza

Wynik ogólny kwestionariusza należy obliczyć, sumując wyniki w poszczególnych skalach oraz surowe wyniki (o wartości od 1 do 5) dla pojedynczych pozycji, które nie zostały uwzględnione w tabeli z normami (uwaga, lateralizacja, orientacja w otoczeniu, czyli pozycje od 23 do 25).

Obliczenie wyników cząstkowych w zakresie osobnych funkcji i umiejętności szkolnych pozwala stwierdzić, które z nich stanowią słabe, a które mocne strony ucznia. Wynik ogólny i wyniki poszczególnych skal pozwalają na dostrzeżenie dzieci potrzebujących indywidualnej opieki, które powinny być objęte dalszą obserwacją i pomocą. Służą do opracowania przez zespół nauczycieli uczących dziecko planu udzielania tej pomocy oraz monitorowania jego realizacji i oceny skuteczności.

4. Zakwalifikowanie do odpowiedniej formy pomocy

W wypadku stwierdzenia niskiego ogólnego wyniku, gdy jednocześnie ujawnia się słaby poziom rozwoju funkcji słuchowo-językowych oraz występują nasilone trudności w czytaniu i pisaniu konieczne jest udzielenie dziecku pomocy w formie zajęć wspomagających rozwój. Przyczyny tych trudności mogą być różne. Jedną z nich jest ryzyko dysleksji. W takich sytuacjach wskazane są zajęcia korekcyjno-kompensacyjne. Mają one na celu podniesienie poziomu sprawności funkcji poznawczych i ruchowych oraz kształcenie umiejętności czytania i pisania. Jeżeli w ciągu rocznego cyklu tych zajęć obserwuje się bardzo wolny postęp w wyrównywaniu stwierdzonych braków rozwojowych i doskonaleniu umiejętności czytania i pisania, wskazane jest pogłębione badanie indywidualne pod koniec roku szkolnego w poradni psychologiczno-pedagogicznej lub w szkole przez psychologa i pedagoga. Jest to mocno uzasadnione, jeśli dziecko pozostaje pod obserwacją, było diagnozowane i otrzymuje pomoc od klasy I.

5. Wdrożenie programu wsparcia

Kwestionariusz ułatwia planowanie ćwiczeń, ponieważ wskazuje, z jakimi zadaniami dziecko sobie nie radzi. Mając na uwadze specjalne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz deficyty stwierdzone w badaniu kwestionariuszowym, nauczyciele uczący danego ucznia powinni zgodnie z nowymi rozporządzeniami MEN zaplanować strategię udzielania mu pomocy. Zespół nauczycieli opracowuje Kartę Indywidualnych Potrzeb Ucznia (KIPU), która od września 2012 roku będzie stanowić w szkole podstawowej dokument obowiązkowy dla każdego dziecka z trudnościami w uczeniu się. W pracy nad pokonywaniem trudności ucznia powinni uczestniczyć nauczyciele, specjaliści ze szkoły i poradni oraz rodzice, którzy kontynuują zajęcia w domu.

6. Ocena udzielonego wsparcia – badanie kontrolne

Oprócz badań wstępnych za pomocą zaprezentowanego kwestionariusza planuje się też badania kontrolne na koniec klasy III. Taka procedura pozwala na ocenę, w jakim stopniu dziecko poprawiło swoje wyniki, usprawniło podstawowe funkcje poznawcze i ruchowe oraz udoskonalilo umiejętność czytania i pisania. Jeżeli całoroczna praca zgodnie z Kartą Indywidualnych Potrzeb Ucznia nie przyniesie postępu, należy przeprowadzić pełne badanie, by dokonać diagnozy specyficznych trudności w uczeniu się i stworzyć program terapii pedagogicznej na kolejny rok szkolny.

Wstępną diagnozę dysleksji, dysortografii i dysgrafii można było dokonać już z końcem klasy II. Najprostszym narzędziem jest przesiewowa Skala Ryzyka Dysleksji (Bogdanowicz 2005, 2011), w której znajdują się normy dla klasy II – po dwóch latach nauki, wypełniana przez rodziców i nauczyciela. Dokładniejszej oceny może dokonać specjalista szkolny: psycholog, pedagog lub nauczyciel terapeuta w formie indywidualnego badania diagnostycznego za pomocą skróconego testu „Diagnoza przyczyn niepowodzeń szkolnych dla 8-latków (Bateria-8 S)”, (Bogdanowicz, Kalka, Szejewicz-Radtke, Radtke, 2010).

Ze względu na przesiewowy charakter badań kwestionariuszowych należy je przeprowadzić ze wszystkimi uczniami na początku klasy III. Badaniem nie obejmuje się tylko dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności intelektualnej, autyzmie, schorzeniach neurologicznych oraz poważnej wadzie słuchu i wzroku. Dysleksji, dysortografii i dysgrafii nie rozpoznajemy bowiem w wypadkach upośledzenia umysłowego, chorób neurologicznych i wtedy, gdy jedyną przyczyną trudności szkolnych jest zaniedbanie środowiskowe i/lub wady narządów zmysłu. Uczniowie ci powinni być objęci pomocą dostosowaną do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych. W takich sytuacjach zaburzenia czytania i pisania nie mają bowiem charakteru specyficznego, lecz stanowią współwystępujące symptomy dysfunkcji ośrodkowego układu nerwowego.

Należy podkreślić, że kwestionariusz nie służy do pełnej oceny umiejętności określonych w podstawie programowej dla klasy II. Jest przeznaczony głównie do badania funkcji zapewniających skuteczne uczenie się czytania i pisania.

Kwestionariusz ma charakter eksperymentalny ze względu na trwające prace nad jego ostateczną formą. Będziemy wdzięczni użytkownikom za podzielenie się swoimi uwagami na temat jego przydatności do rozpoznawania uczniów ryzyka dysleksji oraz sugestiami co do potrzeby dokonania zmian w celu udoskonalenia tego narzędzia diagnozy nauczycielskiej.

7. Rzetelność narzędzia diagnostycznego „Kwestionariusz rozpoznawania trudności w czytaniu i pisaniu – klasa III”

Aby oszacować parametry psychometryczne kwestionariusza objęto badaniami 4827 uczniów klas trzecich z 272 klas w miastach i na wsiach na terenie całej Polski. Uczniowie byli oceniani przez uczących ich nauczycieli pod kątem poszczególnych funkcji, a zebrane w toku badania wyniki zostały poddane analizie i interpretacji.

Rzetelność skal kwestionariusza obliczono na podstawie metody szacowania spójności wewnętrznej Kudera-Richardsona (KR-20). Wyniki tej analizy przedstawia tabela 1. Pozwalają one wskazać, że jest to wysoce spójne i satysfakcjonująco precyzyjne narzędzie oceny poziomu funkcjonowania dziecka w zakresie rozwoju motorycznego, funkcji słuchowo-językowych, wzrokowo-przestrzennych oraz koordynacji wzrokowo-ruchowej, a także umiejętności czytania i pisania. Wskazują, że rzetelność narzędzia jest wysoce zadowalająca. Wszystkie skale charakteryzują się wysoką spójnością wewnętrzną i stosunkowo zadowalającą precyzją pomiaru. Szczególnie ważnym jest brak istotnych różnic co do rzetelności kwestionariusza w poszczególnych grupach dzieci, dzięki czemu można z równym powodzeniem posługiwać się tym narzędziem w odniesieniu do dzieci pochodzących zarówno z miast, jak i wsi, zarówno chłopców jak i dziewcząt.

Tabela 1. Podsumowanie wyników analizy rzetelności wyróżnionych skal kwestionariusza w klasie III

Skale	Ogółem (N = 3439)					Dziewczęta (N = 1720)					Chłopcy (N = 1719)				
	Alfa	Średnia <i>r</i>	SE	M	SD	Alfa	Średnia <i>r</i>	SE	M	SD	Alfa	Średnia <i>r</i>	SE	M	SD
Motoryka mała i duża	0,82	0,43	0,91	3,31	2,13	0,82	0,43	0,91	2,97	2,14	0,81	0,42	0,90	3,63	2,08
Funkcje wzrokowo-przestrzenne	0,74	0,41	0,75	1,66	1,46	0,73	0,41	0,71	1,30	1,38	0,73	0,40	0,76	2,00	1,45
Koordinacja wzrokowo-ruchowa	0,72	0,34	0,88	2,19	1,64	0,72	0,34	0,87	2,62	1,65	0,69	0,32	0,85	1,76	1,53
Funkcje słuchowo-językowe	0,92	0,52	1,07	5,36	3,71	0,91	0,51	1,07	5,88	3,60	0,92	0,53	1,07	4,84	3,74
Czytanie i pisanie	0,85	0,47	0,82	2,82	2,08	0,84	0,47	0,81	2,48	2,04	0,85	0,48	0,82	3,15	2,08

Skale	Wieś (N = 1513)					Miasto (N = 1926)				
	Alfa	Średnia <i>r</i>	SE	M	SD	Alfa	Średnia <i>r</i>	SE	M	SD
Motoryka mała i duża	0,81	0,42	0,92	3,34	2,12	0,82	0,43	0,91	3,29	2,13
Funkcje wzrokowo-przestrzenne	0,74	0,42	0,74	1,65	1,46	0,73	0,40	0,76	1,66	1,45
Koordinacja wzrokowo-ruchowa	0,69	0,31	0,89	2,22	1,60	0,74	0,36	0,86	2,17	1,68
Funkcje słuchowo-językowe	0,91	0,50	1,10	5,35	3,63	0,92	0,54	1,05	5,37	3,77
Czytanie i pisanie	0,85	0,49	0,81	2,78	2,09	0,85	0,48	0,82	2,85	2,08

SE – błąd oszacowania wyniku prawdziwego M – średnia SD – odchylenie standardowe

Zestawione poniżej wyniki analizy częstości uzyskiwania wyników wysokich przez uczniów w klasie III pozwolą nauczycielowi na dokonanie jakościowej interpretacji wyniku uzyskanego przez ucznia. Szczególnie interesujące może być porównanie częstości uzyskiwania wyniku wysokiego w danej grupie uczniów klas III z wynikiem słabym badanego ucznia. Wyniki takiego porównania mogą pokazać nauczycielowi, jak duży odsetek dzieci w grupie rówieśniczej badanego ucznia nie ma problemów w danej sferze, w której ten uczeń przejawia trudności.

Tabela 2. Częstość występowania wyniku wysokiego w zakresie motoryki małej i dużej przez uczniów klas III

Stwierdzenia	Ogółem (N = 4827)	Dziewczęta (N = 2371)	Chłopcy (N = 2456)	Wieś (N = 2138)	Miasto (N = 2689)
Jest sprawne w czynnościach samoobsługowych.	64,2	75,4	53,5	63,2	65,0
Sprawnie wycina.	46,1	64,7	28,2	44,3	47,5
Chętnie i sprawnie wykonuje zadania wymagające manipulacji drobnymi elementami.	55,2	68,8	42,1	53,8	56,3
Poprawnie używa różnych narzędzi graficznych.	52,5	67,6	37,9	51,6	53,2
Jest sprawne ruchowo: szybko biega, wspina się, dobrze wykonuje ćwiczenia gimnastycznych.	55,6	53,9	57,3	55,3	55,9
Dobrze utrzymuje równowagę na przykład chodzi po wąskim krawężniku, próbuje zrobić „jaskółkę”.	56	59,8	52,3	54,5	57,2
Skacze na jednej nodze.	58,4	68,9	48,3	58,8	58,1
Jeździ szybko i sprawnie na pojazdach dla dzieci.	75,5	76,0	75,0	77,4	74,0

Tabela 3. Częstość uzyskiwania wyniku wysokiego w zakresie funkcji wzrokowo-przestrzennych przez uczniów klas III

Stwierdzenia	Ogółem (N = 4827)	Dziewczęta (N = 2371)	Chłopcy (N = 2456)	Wieś (N = 2138)	Miasto (N = 2689)
Dostrzega drobne braki na obrazkach.	52,3	56,9	47,9	50,4	53,8
W szeregu elementów wskazuje jeden inaczej położony.	57,7	61,8	53,7	55,8	59,2
Pamięta i nie myli kształtu i położenia cyfr i liter w przestrzeni.	54,7	62,8	46,8	53,1	55,9

Tabela 4. Częstość uzyskiwania wyniku wysokiego w zakresie koordynacji wzrokowo-ruchowej przez uczniów klas III

Stwierdzenia	Ogółem (N = 4827)	Dziewczęta (N = 2371)	Chłopcy (N = 2456)	Wieś (N = 2138)	Miasto (N = 2689)
Lubi rysować i robi to sprawnie. Rysunki są bogate w szczegóły.	45,2	66,3	24,8	44,2	45,9
Pisze kaligraficznie, mieści się w liniaturze.	27,9	40,5	15,8	26,8	28,9

Tabela 5. Częstość uzyskiwania wyniku wysokiego w zakresie funkcji słuchowo-językowych przez uczniów klas III

Stwierdzenia	Ogółem (N = 4827)	Dziewczęta (N = 2371)	Chłopcy (N = 2456)	Wieś (N = 2138)	Miasto (N = 2689)
Poprawnie wymawia wszystkie głoski.	66,2	74,8	57,9	65,1	67,1
Poprawnie wymawia złożone słowa (nie przekręca ich).	51,2	58,3	44,3	47,3	54,3
Rozróżnia pary słów, które różnią się jedną głoską (<i>dom – tom</i>) i określa tę różnicę.	59,5	65,8	53,3	56,9	61,5
Poprawnie dokonuje analizy i syntezy głoskowej słów.	61	67,5	54,7	58,9	62,6
Szybko wymienia znane nazwy.	54,7	60,0	49,6	54,3	55,1
Przekształca słowa, dodaje określoną sylabę przed każdą sylabą lub ją usuwa.	37,7	42,5	33,1	35,1	39,8
Przekształca słowa przez usunięcie głoski w środku wyrazu, dodanie głoski, zastąpienie.	47,8	53,7	42,1	45,2	49,9
Potrafi szybko nazywać wskazywane elementy na obrazku.	55,2	60,5	50,1	52,9	57,0
Domyśla się, co znaczą słowa o zmienionej kolejności sylab.	46,9	51,8	42,1	45,2	48,2

Tabela 6. Częstość uzyskiwania wyniku wysokiego w zakresie czynności czytania i pisanie przez uczniów klas III

Stwierdzenia	Ogółem (N = 4827)	Dziewczęta (N = 2371)	Chłopcy (N = 2456)	Wieś (N = 2138)	Miasto (N = 2689)
Zna wszystkie litery alfabetu, cyfry, znaki matematyczne.	83,8	87,8	80,0	83,5	84,1
Potrafi szybko nazywać szeregi złożone z liter i cyfr.	56,4	61,4	51,5	54,7	57,7
Poprawnie pisze ze słuchu zdania – tworzy prosty tekst.	20,9	25,7	16,2	19,6	21,9
Samodzielnie pisze poprawne zdania – tworzy krótki tekst. Używa poprawnych form gramatycznych.	19,8	25,1	14,6	17,7	21,4
Czyta płynnie, z właściwą intonacją.	36,3	42,3	30,6	33,5	38,5
Rozumie przeczytany przez siebie tekst.	40,3	45,3	35,4	35,8	43,9

8. Normy dla uczniów klasy III – początek roku szkolnego

Podobnie jak w kwestionariuszach dla klas I i II wyniki można uzyskać przez zliczenie wszystkich zakreśleń cyfry 5 w poszczególnych sferach oraz w całym kwestionariuszu. Uzyskany przez dziecko wynik należy odnieść do zamieszczonej poniżej tabeli.

Wyniki w poszczególnych skalach kwestionariusza, które służą ocenie wyróżnionych funkcji, należy porównać z danymi w tabeli 7. W tym celu liczbę uzyskanych punktów (zliczonych ocen 5), dotyczących określonej funkcji, odnajdujemy w danej kolumnie tabeli, a interpretację tego wyniku odczytujemy w kolumnie pierwszej.

Tabela 7. Interpretacja wyników uzyskanych w badaniu uczniów klasy III w poszczególnych skalach kwestionariusza

Wynik	Liczba wystąpień oceny 5 w poszczególnych skalach						
	Motoryka (mała i duża – razem) (0–8 max)	Funkcje wzrokowo-przestrzenne (0–3 max)	Koordinacja wzrokowo-ruchowa (0–2 max)	Funkcje słuchowo-językowe (0–9 max)	Znajomość liter, cyfr i znaków matematycznych (0–2 max)	Czytanie (0–2 max)	Pisanie (0–2 max)
Niski	0–2	0	0	0–1	0	0	0
Średni	3–6	1–2	1	2–7	1	1	1
Wysoki	7–8	3	2	8–9	2	2	2

Dla trzech, niewymienionych w tabeli skal, (lateralizacja czynności ruchowych, orientacja w przestrzeni – w kierunkach lewo/prawo oraz uwaga można wyróżnić jedynie wynik **wysoki** (zaznaczenie cyfry 5 na skali ocen – tylko te oceny zliczamy i dodajemy do wyniku ogólnego) oraz wynik **niski** (zaznaczenie jednej z cyfr od 1 do 4).

Wynik ogólny kwestionariusza oraz wyniki w poszczególnych skalach, uzyskane na początku klasy III mogą zostać porównane z wynikami Skali Ryzyka Dysleksji (Bogdanowicz 2011), a także dokładniejsza diagnoza umiejętności czytania i pisanie oraz warunkującymi je funkcjami poznawczymi. Takie dane znajdują się w następujących metodach diagnozowania dzieci kończących klasę drugą, dostępnych dla pedagogów, psychologów szkolnych i nauczycieli specjalistów terapii pedagogicznej:

1. Bateria metod diagnozy przyczyn niepowodzeń szkolnych u dzieci ośmioletnich – wersja skrócona (dla szkolnych psychologów i pedagogów). Bateria-8S (Bogdanowicz, Kalka, Sajewicz-Radtke, Radtke, 2010).
2. Ocena przyczyn trudności w nauce czytania i pisanie. EduSensus DYSLEKSJA. Zestaw zadań dla dzieci ośmioletnich – przewodnik metodyczny. Gdańsk: Young Digital Planet (Bogdanowicz, Kalka, Sajewicz-Radtke, Radtke, 2010).

Wynik ogólny całego kwestionariusza można obliczyć, sumując wszystkie wyniki bardzo dobre (5) uzyskane w poszczególnych skalach oraz dodać do nich wyniki w zakresie orientacji, uwagi i lateralizacji. Innymi słowy – **należy zliczyć wszystkie oceny 5 uzyskane przez dziecko w całym kwestionariuszu**. Po obliczeniu tej sumy należy odnieść ją do wyników zamieszczonych w tabeli 8.

Tabela 8. Interpretacja wyniku ogólnego kwestionariusza dla klasy III

Wynik	Liczba punktów (0–31 max)
Niski	0 do 9
Średni	10 do 23
Wysoki	24 do 31

Niski wynik ogólny oraz niskie wyniki poszczególnych skal wskazują na przyczyny niepowodzeń w uczeniu się czytania i pisanie, w tym na ryzyko dysleksji. Stanowią podstawę do opracowania programu pomocy o charakterze terapii pedagogicznej.

Z końcem klasy III wskazane jest badanie kontrolne, które pomoże stwierdzić jak duży postęp nastąpił w rozwoju dziecka i jego umiejętnościach szkolnych. Służy do tego test „Diagnoza dysleksji u uczniów klasy III szkoły podstawowej” (Bogdanowicz, Jaworowska, Krasowicz-Kupis, Matczak, Pelc-Pękala, Pietras, Stańczak, Szczerbiński, 2008), którym może posłużyć się psycholog szkolny lub zespół poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Badanie kontrolne na końcu pierwszego etapu edukacji – wczesnoszkolnej – pozwala na ostateczne potwierdzenie przyczyn trudności w czytaniu i pisaniu, sformułowanie diagnozy specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu: dysleksji, dysortografii i dysgrafii oraz nakreślenia programu dalszej pracy z uczniem i perspektywy dokonywania kolejnych postępów. Tak przebiegający proces diagnozowania: poznawania ucznia i wyjaśniania przyczyn jego niepowodzeń szkolnych w nauce czytania i pisania, tworzy solidną podstawę do sformułowania ostatecznej diagnozy oraz uzyskania opinii, która wydana po klasie III może być aktualna w całym dalszym okresie edukacji.

Bibliografia

1. Bogdanowicz M. (2005, wyd. poszerzone). Ryzyko dysleksji: problem i diagnozowanie. Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.
2. Bogdanowicz M. (2011). Ryzyko dysleksji, dysortografii i dysgrafii. Skala Ryzyka Dysleksji wraz z normami dla klas I i II. Gdańsk: Harmonia Universalis.
3. Bogdanowicz M. (2010). Ocena ryzyka dysleksji. EduSensus DYSLEKSJA. Zestaw materiałów interaktywnych wspomagających badanie przesiewowe dzieci oraz profilaktykę w zakresie trudności w czytaniu i pisaniu. Gdańsk: Young Digital Planet.
4. Bogdanowicz M., Jaworowska A., Krasowicz-Kupis G., Matczak A., Pelc-Pękala O., Pietras I., Stańczak J., Szczerbiński M. (2008). Diagnoza dysleksji u uczniów klasy III szkoły podstawowej. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych.
5. Bogdanowicz M., Kalka D., Sajewicz-Radtke U., Radtke B. M., Karasiewicz K. (2009). Bateria metod diagnozy przyczyn trudności szkolnych u dzieci ośmioletnich (Bateria 8). Gdańsk: Pracownia Testów Psychologicznych i Pedagogicznych.
6. Bogdanowicz M., Kalka D., Sajewicz-Radtke U., Radtke B. M. (2010). Bateria metod diagnozy przyczyn niepowodzeń szkolnych u dzieci ośmioletnich – wersja skrócona (dla szkolnych psychologów i pedagogów). Bateria-8S. Gdańsk: Pracownia Testów Psychologicznych i Pedagogicznych.
7. Bogdanowicz M., Kalka D., Sajewicz-Radtke U., Radtke B. M. (2010). Ocena przyczyn trudności w nauce czytania i pisania. EduSensus DYSLEKSJA. Zestaw zadań dla dzieci ośmioletnich – przewodnik metodyczny. Gdańsk: Young Digital Planet.